

KÉSŐ AVAR TEMETŐ BÉLMEGYER-CSÖMÖKI-DOMBON (Előzetes jelentés)

MEDGYESI PÁL
(*Békéscsaba, Munkácsy Mihály Múzeum*)

1985 októberében a bélmegyeri Új Barázda Tsz. talajjavítás céljából a bélmegyeri határban levő Csömöki-domb szétterítéséhez fogott. A felső termőrétég eltávolítása során néhány sír került felszínre, illetve számos sír feltárását lehetett megfigyelni. Az 1985 és 1989 között végzett ásások során összesen 243 késő avar kori sírt, egy valószínűleg avar kori (I. gödör) és egy őskori gödröt (II. gödör) tártunk fel.¹ A domb a bélmegyeri határ DK-i részén fekszik (I. t. 1.). Eredetileg egykori vízmedrektől körülvett szabálytalan háromszög alakú kiemelkedés volt (I. t. 2.), az 1985-ös meliorációs munkák során azonban jelentősen megváltozott a környék. A domb jelentős részét szétterítették, így az ma jóval kisebb, mint volt.

Mivel a gépek a dombnak a temető körüli részét jelenlétemben hordták el, s ott sírok nem voltak, a temető egyértelműen teljesen feltártnak tekinthető. A felfedezéséskor elpusztított 1-2 síron kívül tehát az összes sírt megmentettük, ami lehetővé teszi majd mind a régészeti, mind az embertani anyag átfogó vizsgálatát. A 243 sírből 193 felnőtté volt, 48-ban gyerek nyugodott.

A temető központjában került elő a 63. sír, mely számos problémát vet fel, s tulajdonképpen még sír voltát sem lehet egyértelműen bizonyítani. A feltárás során először egy 360 cm hosszú, 153 cm legnagyobb szélességű, 230 cm legnagyobb mélységű, lefelé enyhén szűkülő, ÉK-DNy irányú gödröt találtunk, mely ÉK-felől lépcsőzetesen lejtett. DNy-i végében, ahol a mélysége 230 cm volt, sötét beásás feltárását lehetett megfigyelni a gödör alsó szintjén. A munkát folytatva kiderült, hogy itt egy, az előbbi gödörre D-i irányban majdnem merőlegesen ásott É-D irányítású „fülke” van. (Mivel nem egyértelmű, hogy valóban sírről van-e szó, a továbbiakban „fülkének” nevezem.) Hossza 201 cm, legnagyobb szélessége 115 cm, magassága 39 cm volt. (III. t. 1-2.) Alja 260 cm mélyen volt a legyalult felszíntől és vízszintesen helyezkedett el. Sötétszürke betöltése egyértelműen eltért a dombot alkotó sárga folyami homoktól. A „fülke” betöltésében mindössze egyetlen apró állatcsontot találtunk.

---

¹ MMM. Adattár. 1877/1986; 2002/1987; 2003/1987; 2010/1988; 2030/1989; a leltározás alatt álló leletanyag a Munkácsy Mihály Múzeumban van. Az 1985-ös leletmentésen Szatmári Imre régész és Gábor Gabriella restaurátor volt segítségemre.

Az ÉK-DNy irányú gödör ÉNy-i sarkában, a „fülkétől” ÉK-i irányban, azzal kb. egy mélységben, egy másik fülkeszerű beásást találtunk. Ez csak 30 cm-re húzódott a fal alá, szélessége 72 cm volt. (III. t. „A” jelzésű beásás.)

Az ÉK-DNy-i gödör ÉK-i részéhez egy 394 cm x 414 cm átmérőjű, 300 cm mély szabálytalan kör alakú gödör csatlakozott. Falai függőlegesek voltak, egyedül ÉK felől lehetett megfigyelni némi lépcsőzetességet. Itt egy kb. 100 cm mély, szögletes alaprajzú rész csatlakozott a gödörhöz. Ezenkívül ÉNy felől egy 130x110 cm-es, 80 cm mély, DK felől egy 98x85 cm-es, 60 cm mély beásás tartozott a gödörrendszerhez. A nagyméretű gödör alján szabálytalan négyszög alakú beásásokat találtunk, melyek közül a legmélyebb a felszíntől mérve 350 cm volt. A nagyméretű gödör DNy-i oldalában az ÉK-DNy-i gödör lépcsőzetes része alá nyúlva szintén fülkeszerű beásást találtunk (III. t. 1. „B” jelű beásás), mely 172 cm hosszú volt, legnagyobb szélesség 36 cm, magassága 44 cm. Alja a gödör fenekétől 4-5 cm-rel magasabban, vízszintesen húzódott, alaprajza körszeletre emlékeztetett. Hasonló, 155 cm hosszú, 30 cm széles, 54 cm magas fülkeszerű beásás volt a nagy gödör ÉNy-i falában is (III. t. 1. „C” jelű beásás). Ennek alja 10-14 cm-rel volt a gödör feneké felett. A két fülkeszerű beásás és a nagy gödör betöltésében sem kerámiát, sem csontot nem találtunk, egyedül kevés elszenesedett famaradványt figyeltünk meg minden összefüggés nélkül.

Hasonló gödörrendszert az avarkori temetkezések között nem ismerek, így az értékelés nehéz. Felvetődhet az is, hogy a „fülkesír” és a nagy gödör nem egykorú. A dombon valamikor tanya állt, így esetleg arra is gondolhatnánk, hogy ehhez tartozott a gödör. Néprajzosokkal beszélve azonban nem sikerült elfogadható magyarázatot találni a rendeltetésére. Szabályos meredek falai miatt nem tartom valószínűnek, hogy homoknyerés céljából ásták volna, hisz a három-három és fél méteres mélységből a feltárás során is csak „karolva”, vagyis többszöri megmozgatással tudtuk a földet kitermelni, s létrát kellett készítenünk a lejutáshoz. Betöltésében semmilyen újkori töredéket nem találtunk, pedig egy ilyen tanya melletti gödör ideális szemétgödör lenne, s véletlenül is belekerülhetett volna újkori anyag.

Először azt kell megvizsgálnunk, vajon összetartozik-e az egész gödörrendszer vagy sem. A „fülkesír” és a nagy gödör összetartozása mellett szóló érveket következő pontokban lehet összefoglalni:

1. A nagy gödör szervesen, elég szabályosan csatlakozik a fülke előtti gödörhöz.
2. A feltárás során a nagy gödör és a „fülke” előtti gödör betöltése között semmilyen eltérést nem lehetett megfigyelni.
3. A nagy gödör falában levő fülkeszerű beásások, valamint a „fülke” előtti gödör ÉNy-i sarkában levő fülkeszerű kiképzés szintén az objektumok összefüggésére utal.

Ezeket figyelembe véve véleményem szerint a gödörrendszer egykorú, egyszerre keletkezett.

Más kérdés viszont, hogy valóban temetkezésről van-e szó, vagy sem. Sajnos ezt jelenleg nem lehet egyértelműen eldönteni, ezért külön veszem azokat az érveket, melyek a temetkezés mellett szólnak, és azokat, amelyek ellene.

A gödörrendszer temetkezés volta ellen szóló érvek:

1. A nagy gödör ásásakor metszették és részben tönkretették a 98. és a 124. sírt. Ez azonban csak azt bizonyítja, hogy a gödör az említett síroknál későbbi. A 147. sír is metszi a 146. sírt, mégsem kell más korszakbeli temetkezésre gondolnunk.

2. Ilyen gödörrendszert, illetve fülkesírt nem ismerünk az avar kor régészeti anyagában.

3. A „fülke” előtti gödör falai nem szabályosan, függőlegesen lettek kiásva, hanem lefelé kissé összeszűkülnek.

4. Az egész gödörrendszerben csak egy apró állatcsontot találtunk, mely a „fülkében” került elő. Feltűnő, hogy egy ekkora sír ilyen üres.

5. A nagyméretű sír előkelő emberre utalna, maga a temető azonban egyáltalán nem mondható gazdagnak. A 243 sírből csak 11-ben volt övgarnitúra.

A gödörrendszer sír volta mellett szóló érvek:

1. A gödörrendszer a temető központi részén helyezkedik el.

2. Körülötte található a legrangosabb sírok jelentős része (50., 27., 136., 58., 102., 95. sír, sőt ide vehető még a 36. sír is).

3. A „fülke” méretei megegyeznek egy átlagos sír méreteivel. Készítésére nem tudok semmilyen más logikus magyarázatot adni. A laza, homokos talajban egyébként nem lehetett teljesen veszélytelen a „fülke” kiásása. A feltárás során mi is csak felülről rábontva tudtuk kibontani.

4. A nagy gödör falai merőlegesek voltak. Ez arra utal, hogy nem természetes úton temetődött be, mert akkor oldalai beomlottak volna, hanem nem sokkal a kiásás után betemették.² Ez egyben azt is mutatja, hogy nem lehetett homokgödör, hisz az elvitt homokot nem lett volna mivel pótolnia a temetéskor. A gödör helyén semmilyen mélyedés, lyuk nem volt a felszínen megfigyelhető. A nagy gödörben levő föld mennyiségére jellemző, hogy négy munkás körülbelül másfél hét alatt ásta ki a feltárás során.

5. A nagy gödör alján talált beásás esetleg temetkezés nyoma is lehet, melyet kiraboltak, s a rablók gödrei alakították olyanná, amilyennek mi találtuk. Amennyiben a gödörrendszer sír volt, s valóban kirabolták, akkor a rablás nem sokkal a temetés után történhetett. Erre utal, hogy a „fülkére” nem felülről ástak rá, hanem nyilván az ÉK-DNy irányú gödör felől közelítették meg. Ebben az esetben a rablók tudhatták, merőről kell megközelíteni a sírt, s talán a frissen ásott földet könnyebb is volt kiásni, mint az amúgy rendkívül kemény talajt megbontani. A még egyben levő holttestet egészben húzták ki a sírből. Ez magyarázná azt, miért nem találtunk embercsontot a „fülkében”.

6. A „fülkében” talált állatcsont esetleg a halott mellé tett ételmelléklet maradványa lehet.

Mindezek alapján véleményem szerint nem lehet egyértelműen eldönteni a kérdést, vajon valóban temetkezés volt-e a gödörrendszer, vagy sem. Közlését azonban mindenképpen fontosnak tartom, mert esetleg egy új avar kori temetkezési formával van dolgunk.

² A gödör a feltárás után egy télen át nyitva volt, s a következő évben egyes részeken már nem lehetett a szélére állni az omlásveszély miatt.

A középső nagyméretű sír mellett feküdtek a közösség legrangosabb tagjai. Ide kell sorolnunk mindenekelőtt az 50. sír halottját, akit felszerszámozott lovával és díszes övével temettek el. (V. t. 1.) A sír hossza 282 cm, szélessége 181 cm volt, tájolása megegyezett a temetőben általános ÉNy-DK tájolással. Ilyen irányban feküdt a férfi a sírban, míg a ló ellentétesen, olyan helyzetben, hogy háta a lovas felé nézett. A ló szájában zabla volt, s a kengyelek alapján a nyeret is a hátán hagyták. A férfi váz meg volt bolygatva, s csontjainak egy része is hiányzott, ennek ellenére az övvereteket megtaláltuk.

A sír mellékletei: 1. Zablatörredék a ló feje mellett. 2. A zabla többi része a ló szájában. 3. Vaskengyel a ló bordái mellett. 4. Vaskengyel a ló hátgerincénél, a csontok felett. 5. Vaskés hegygel a fej felé, a férfi hiányzó kézcsontjai mellett. 6. Bronz övveretek egymás mellett, a derék táján. 7. Bronz övveretek a férfi és a ló között. 8. Bronz övveret a sírnak a férfi lába felőli végénél.

A 27. sírban szintén voltak lócsontok is, ezt azonban kirabolták (V. t. 2.). A sír tájolása eltérő (DNy 55°) a temetőben általánostól. Az egymás mellett levő összedobált ló- és embercsontok alapján mindenképpen lovassírról van szó, a sír méretei azonban csak részleges lovastemetkezést tesznek elképzelhetővé. A rablógödör alján jelentkező 160-100 cm-es, téglalap alakú rész talán az eredeti sír, bár a kis méretek ezt kérdésessé teszik. A csontokon levő patinanyomok alapján a sírrablók számos leletet találtak a sírban, a feltárás során azonban egyetlen tárgy sem került elő. A sírban talált férfikoponyán gyógyulásnak indult trepanáció nyomát találtuk. Ez, bár nem nagy számban, előfordul az avar kori leletanyagban.³

A 36. sírban is rangosabb férfi feküdt. Derekán díszes fegyveröv volt, széthúzott térdei között állatcsontokat találtunk. Ez a valószínűleg fatálon a sírba tett ételmelléklet maradványa. A két boka között kis téglaszínű, korongolt, enyhén kihajló peremű, hasasodó, egyfűlű szarmata kori bögrét helyeztek el a temetéskor. A sírban talált vaskapcsok alapján koporsóra, vagy valamilyen, a temetésen használt faéptímenyre kell gondolnunk. A sír hossza 230 cm, szélessége 102 cm, mélysége 70 cm volt. Tájolása ÉNy 37°. Az öv nagyszíjvégét szőlőinda motívum díszítette, áttört, csüngős övveretein indadíszítés van. Az övbújtató lemeze indadíszes. Az öv négy mellékszíját kisszíjvégek és kisszíjveretek díszítették, a lyukakat patkó alakú lyukvédő veretek védték. Az öv bal oldalán vasár csüngött, a jobb oldalon kis vaskés, melyet propeller verettel csatoltak az övhöz. Szintén jobb oldalt zöld színű, üvegedényből származó töredéket találtunk, mely valószínűleg a tarsolyban volt.

Szintén gazdagabb férfi nyugodott a 102. sírban. A sír hossza 205 cm, szélessége 80 cm, mélysége 41 cm. Tájolása: ÉNy 48,5°. A sírban talált vaskapcsok, melyek a váz fölött 5-26 cm-rel kerültek elő, itt is koporsóra, vagy valamilyen faszerkezetre utalnak. A férfi derekát bronzveretes öv díszítette. Néhány darabon egészen jól megmaradt az ónozás. A nagyszíjvég egyik oldalát két egyirányba néző griff, egy nyúl és egy felismerhetetlen állat alakja díszíti. A másik oldalon leveles, indás motívum található. Az övvereteken, melyek némelyike csüngős, griffek vannak. A csat, a propellerveret és a négy kisszíjvég indadíszes, a lyukvédő veretek patkó alakúak. A váz bal oldalán, a

³ Az avarkori trepanált koponyák összefoglalását adja: dr. Bartucz Lajos: A praehistorikus trepanáció és orvostörténeti vonatkozású sírleletek. Paleopathológia III. Budapest, 1966. 322-365.

comb mellett vastórt találtunk. A derék táján közepesen egy másik, griffel díszített bronzcsat volt. Ez nem a fegyverövhöz, hanem a nadrágszíjhoz tartozhatott. A váz alatt a derék magasságában egy teljes állati csontvázat találtunk, melyet kissé összegömbölyítve raktak a sírba.

Említést érdemel még a 136. számú férfi sír is. A sír hossza 220 cm, szélessége 88 cm, mélysége 56 cm volt. Tájolás: ÉNy 38'. A váz hossza 165 cm. A férfi derekán itt is díszes fegyverövet találtunk, melynek nagyszíjvége indás díszítésű. Hasonló díszítés van az övvereteken, a csaton és a kisszíjvégeken, sőt ez ismerhető fel a lyukvédő vereteken és a mellékszíjak veretein is (VI. t. 1-18.). Jobb oldalon a csípőnél kis vasár volt, a comb mellett pedig hármastörkészet feküdt. Elhelyezkedésük és a rajtuk talált famaradványok alapján közös fatokban viselte őket gazdájuk. A halott tenyerében és a lábknál állatcsontokat találtunk, melyek ételmelléklet maradványai. A sír négy sarkában és közepesen a sír szélei mellett összesen hat kis gödröt bontottunk ki. Ezek mélysége a sír aljától 2-18 cm között változott.

Az említett sírokon kívül még hét sírban volt övgarnitúra (57., 58., 95., 108., 143., 213. és 215. sír) egy sírban pedig (212. sír) csak egy bronz szíjvég és egy bronzlemez utal a nyilván szegényesen díszített övre.

A női sírok általában kevés mellékletet tartalmaztak, azok is leginkább ékszerek. Az egyik gazdag nő sírja lehetett a 64. sír. A 204 cm hosszú, 61 cm széles, 60 cm mély sír tájolása ÉNy 43' volt. A 160 cm hosszú női váz fejének két oldalán egy-egy gyöngycsüngős bronz fülbevalót találtunk. A jobb vállcsúcsnál orsógomb feküdt, a nő nyakát gyöngysor díszítette, dinnyemag alakú gyöngyökkel. A mellkason talált kovakő és kis vasdarab tűzkésztség lehetett. A sír négy sarkában egy-egy téglalap alakú gödör volt. Mélységük 9-15 cm között változott.

A 112. sírban fekvő nő fejénél két bronz fülbevalót, gyöngysort, a jobb comb mellett kívül orsógombot találtunk. A combcsontoknál talált két nyitott bronz pántkarika valószínűleg gyűrű volt. A halott lábánál levő állati csontok ételmelléklet maradványai. Érdekes, hogy ebben a sírban csak a fej felőli sarkokban tudtuk megfigyelni a kis gödröket, melyek a sír fenekétől számítva 11, illetve 12 cm mélyek voltak.

A női sírok jellegzetes leletei a dinnyemag alakú gyöngyök. 17 sírban kerültek elő ilyen gyöngyök, s csak egyetlen olyan sír volt, ahol más típusú gyöngyei is voltak a halottnak. A másik leggyakoribb ékszer a fülbevaló, mely 20 sírből került felszínre. Ezek részben gyöngycsüngős fülbevalók, részben sáma karikák, s minden esetben bronzból készültek.

Gyűrűt mindössze két halott viselt. Ezek lapos pántgyűrűk. Négy női sírban volt boglár. Ezek jellegzetes, 6-8 szirmú virágot utánzó ruhakapcsolók, üvegbetéttel díszítve. A temetőben talált három tűtartó mindegyike esztergált, hengeres csontból készült. A 11 orsógomb vagy a halott lábánál, könyökénél, vagy a kéz környékén került elő.

A temetőben négy sírban helyeztek a halott hasára sarlót. Ebből három férfi sír volt (1., 109., 172. sír), egy pedig női (182. sír). A sarlók minden esetben a hason voltak elhelyezve, s egy esetben éllel a láb felé (172. sír), a többi esetben éllel a fej felé feküdtek.

Számos esetben találtunk a sír alján a már korábbról ismert gödröcskéket. A már említett 112. sírban csak a fejnél volt a két sarokban egy-egy gödör. A legáltalánosabb a négy gödör a sír négy sarkában. 19 sírban tudtuk ezt megfigyelni. Jóval kevesebb esetben (öt sírban) fordult elő az, hogy hat gödröt ástak a sír sarkaiban, illetve közepén a sír fala mellett.⁴ Három esetben a sír fej felőli végénél hosszú gödröt ástak (13., 119., 196. sír) A 196. sírban ez a sír teljes szélességében jelentkezett. A gödrök esetében nincs összefüggés sem a sír gazdagságával, sem a halott nemével. Sokszor a gazdagabb sírban nem, a szegényebben viszont megtalálható, s mind férfi, mint női sírokban előfordulnak. Alakjuk lehet szögletes, kerek vagy szabálytalan.

Érdekes a 21. sír elhelyezkedése. Ez a temetőtől DK-i irányban a legszélső sírok-tól kb. 30 méterre, magányosan feküdt. Tájolása megegyezett a temetőben általános tájolással. A halott mellett vaskés, vascsat és egy állati állkapocs darabja feküdt. A többi sírtól való elkülönülését valószínűleg babonás okokkal magyarázhatjuk. Hasonló oka lehet annak is, hogy a 46. és a 186. sírban (mindkettő női sír) fejjel DK-nek, vagyis a temetőben általánossal ellentétes irányban feküdt a halott.

A két lovas sír mellett több sírban találtunk állatsontot. A 36. sírban a lábak között voltak állati maradványok, a 21. sírban pedig egy állati állkapocs volt a halott szájába téve. A 102. sírban a csontváz alatt egy teljes állati csontvázat találtunk. Helyzete alapján talán összekötött lábakkal temették el. A 132. sírban feldarabolt állat nagyobb darabja feküdt a csontváz alatt. A 146. sírban viszont a váz fölött volt egy birkakoponya (?) és két hozzátartozó lábszárcsont. A 159. sírban szintén a váz felett állati koponyát és csigolyát találtunk. Ezenkívül több esetben csak néhány apró csont utal arra, hogy ételmellékletként húst tettek a sírba.

A 116. sírban valószínűleg anya és gyermeke feküdt, ezért kerültek egészen szoroson egymás mellé. Hasonló lehetett a helyzet 157. és a 158. sírnál is, de ott a fejnél volt eltemetve a csecsemő.

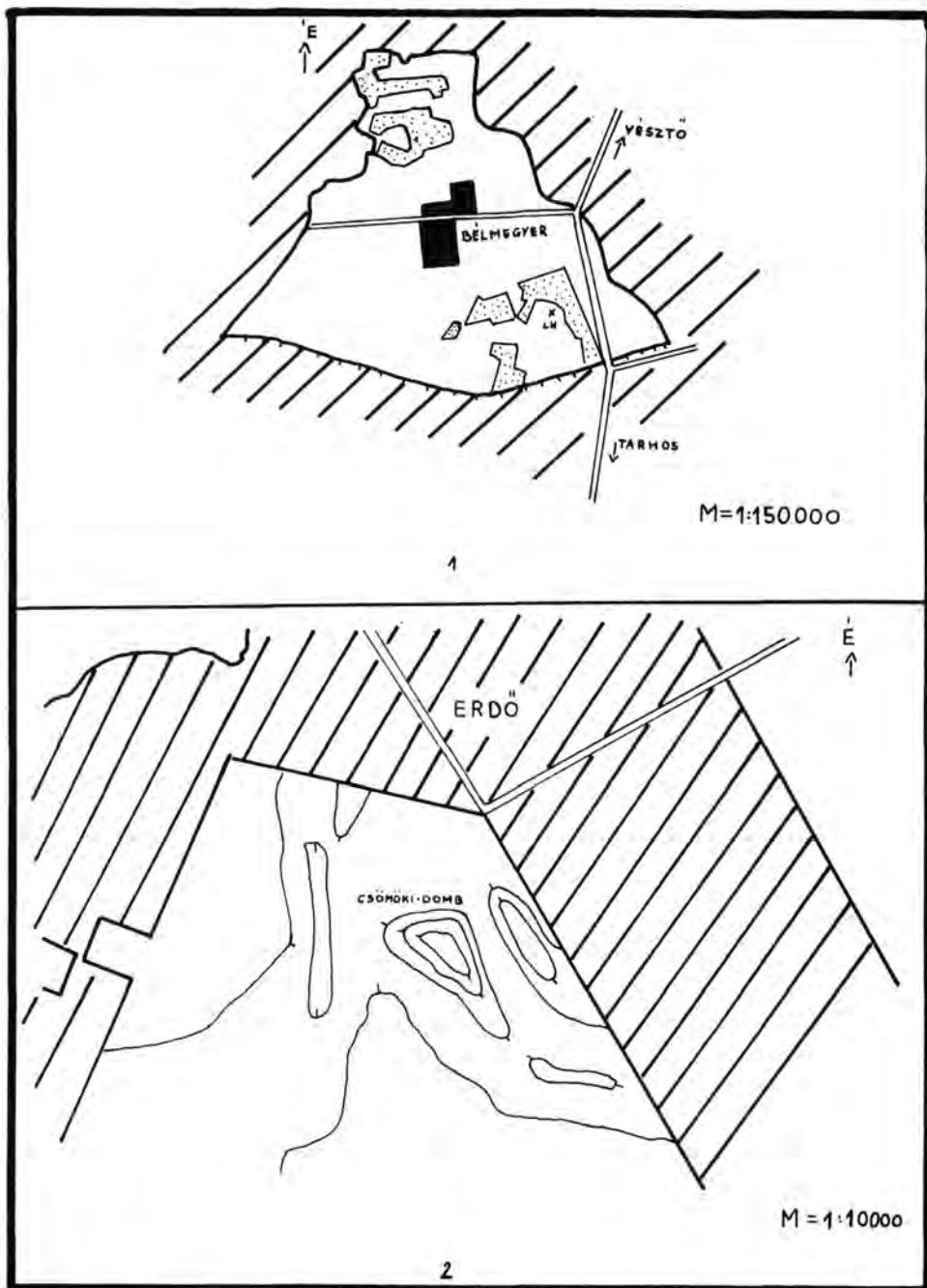
A temetőt árok nem vette körül. Ennek valószínűleg az az oka, hogy a domb korábban vízzel körülvett sziget lehetett, így teljesen felesleges lett volna árkot húzni a sírok köré.⁵

A leletek alapján a temető korát a 8. századra tehetjük.

---

⁴ Ide soroltam a 216-os sírt is, ahol csak öt gödröt találtunk, de nyilván hat volt eredetileg.

⁵ Munkásaim elmondása szerint gyermekkorukban (tehát a két világháború között) nagyobb esők idején még gyakran állt víz a domb körüli mélyebb részeken. A meliorációra éppen azért volt szükség, mert soha nem termett semmit a domb körüli terület.

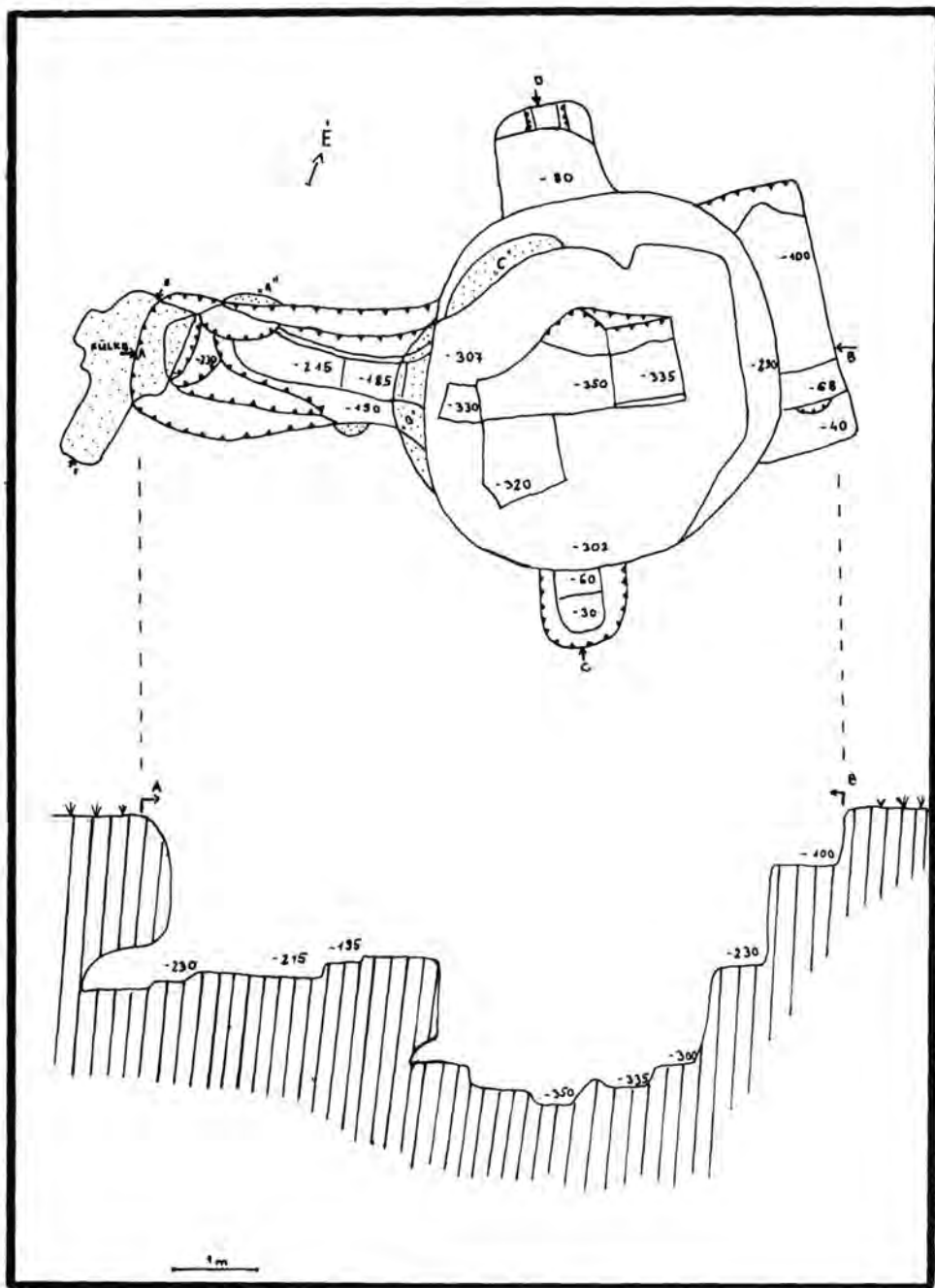

I. tábla 1. A lelőhely elhelyezkedése a bélmegyeri határban. 2. A Csömöki-domb és környéke.

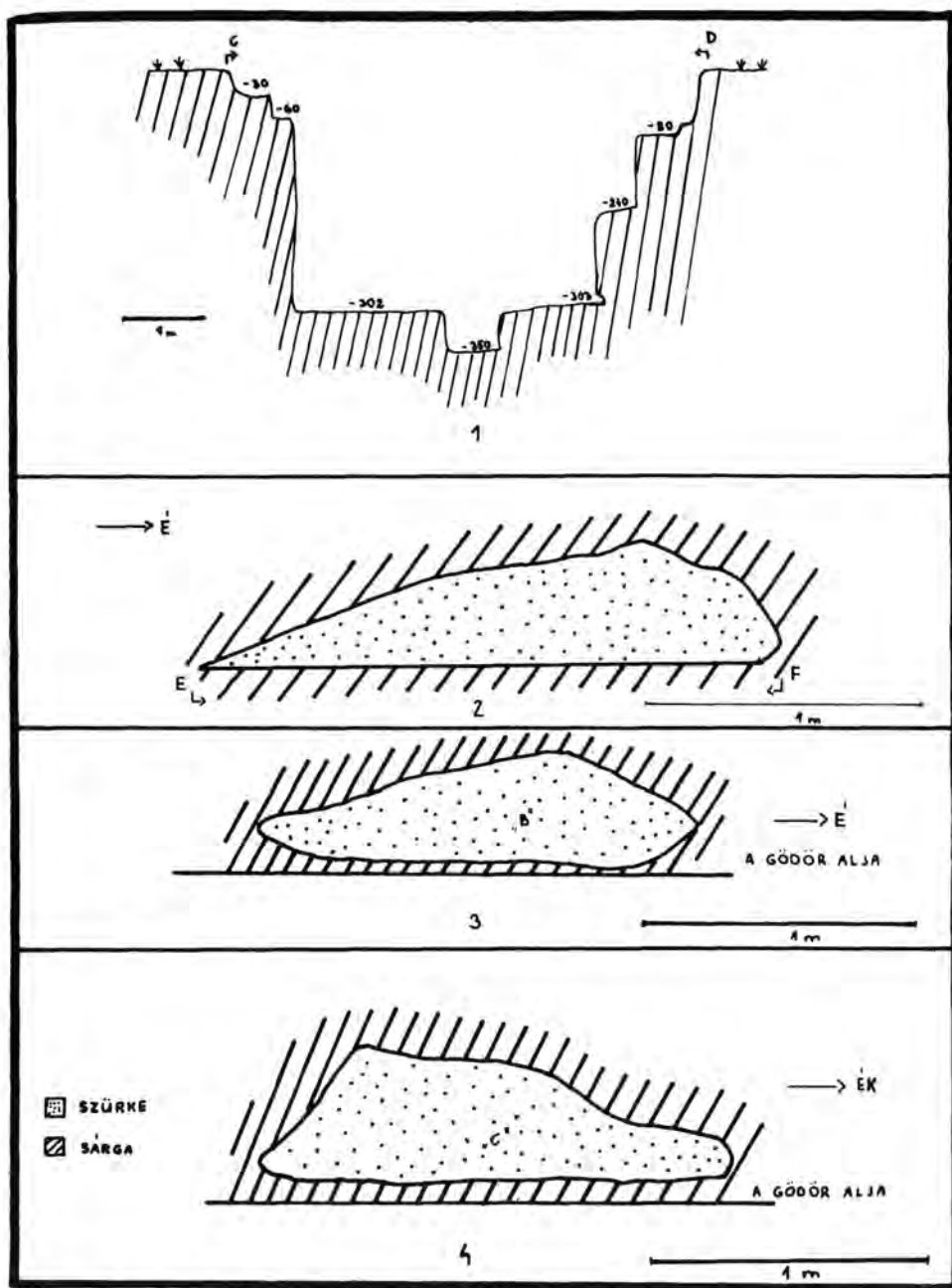

II. tábla A temető térképe.

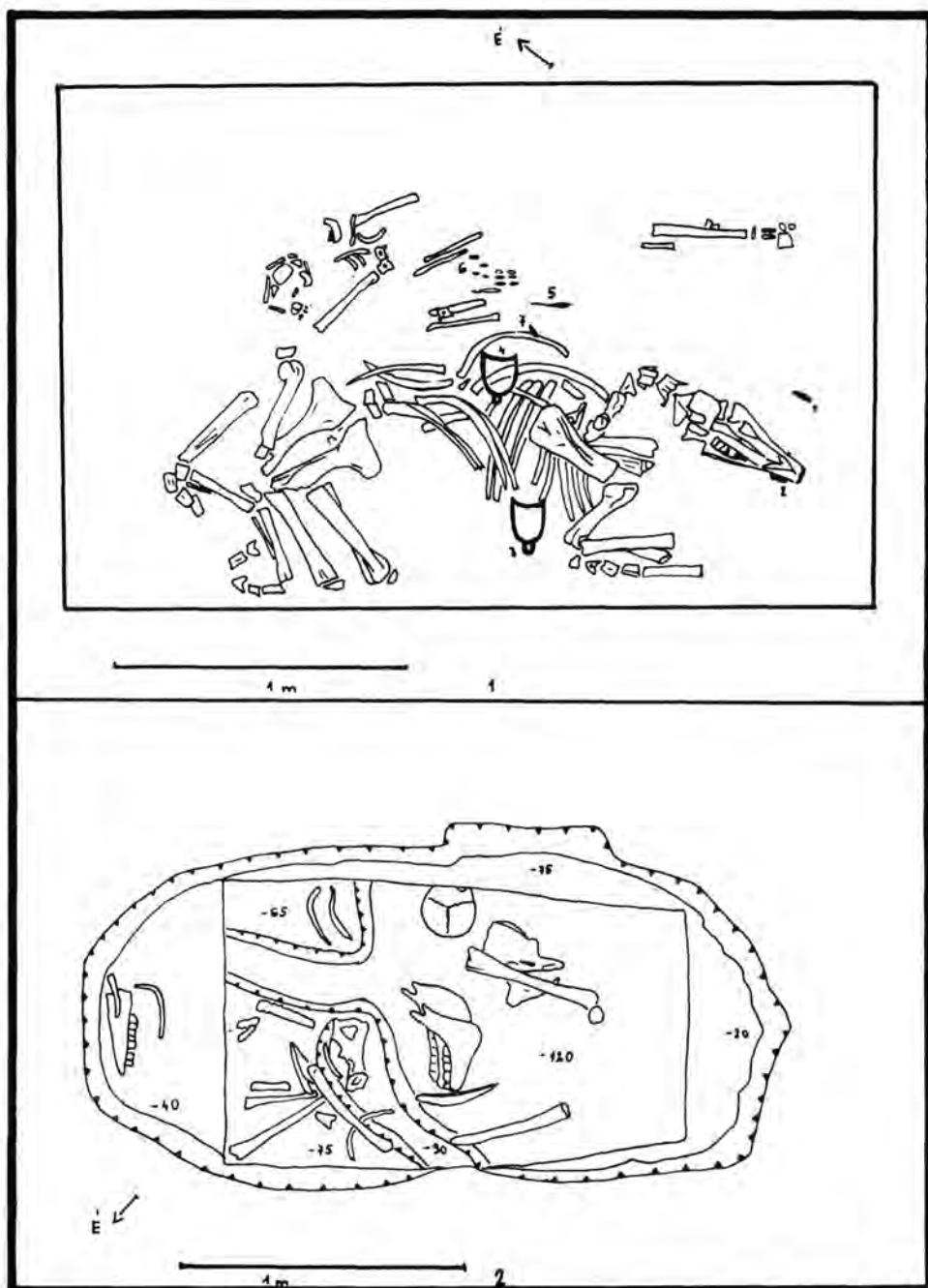

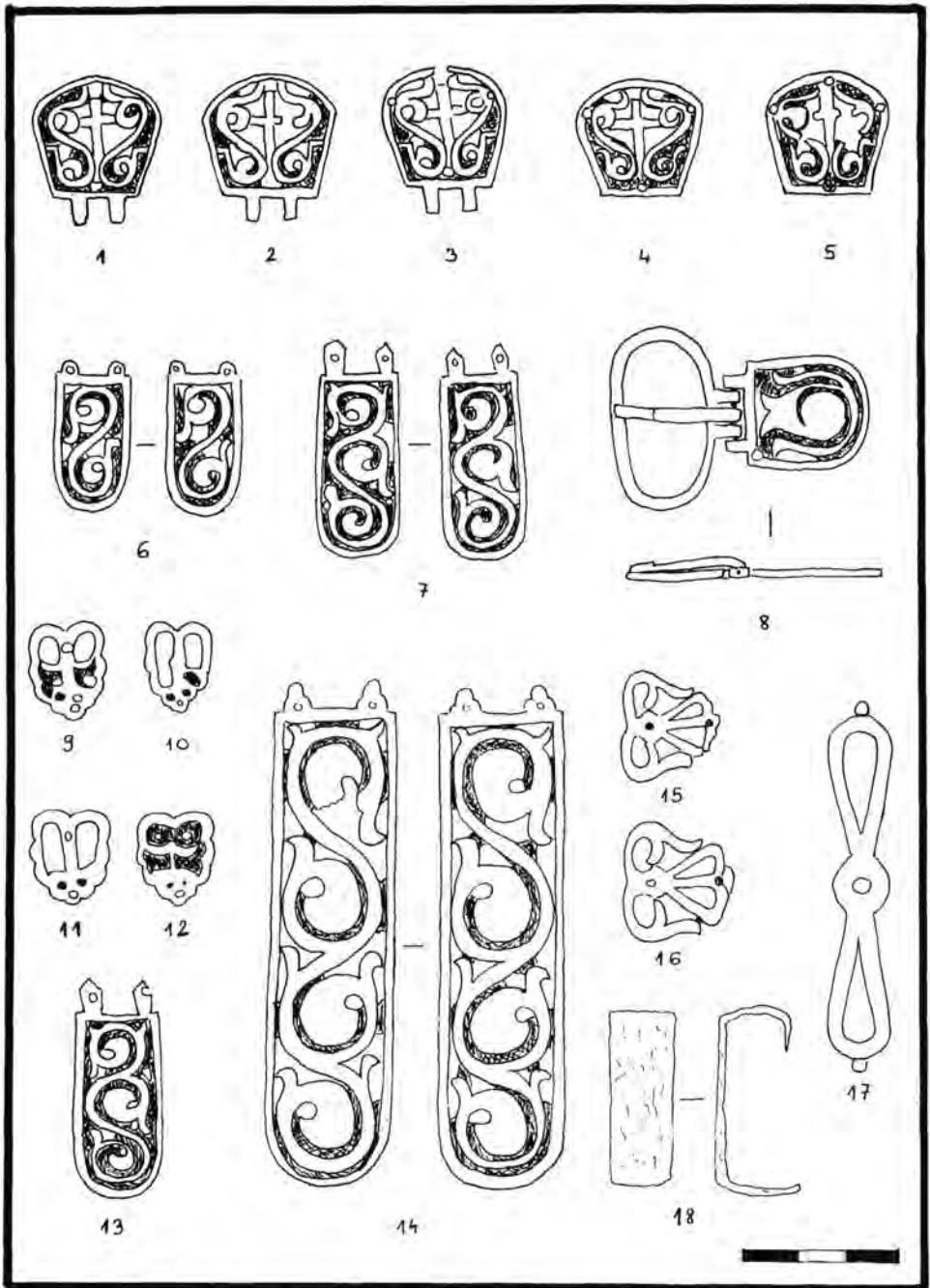
III. tábla A 63. sír/gödör alaprajza és hosszanti metszete.

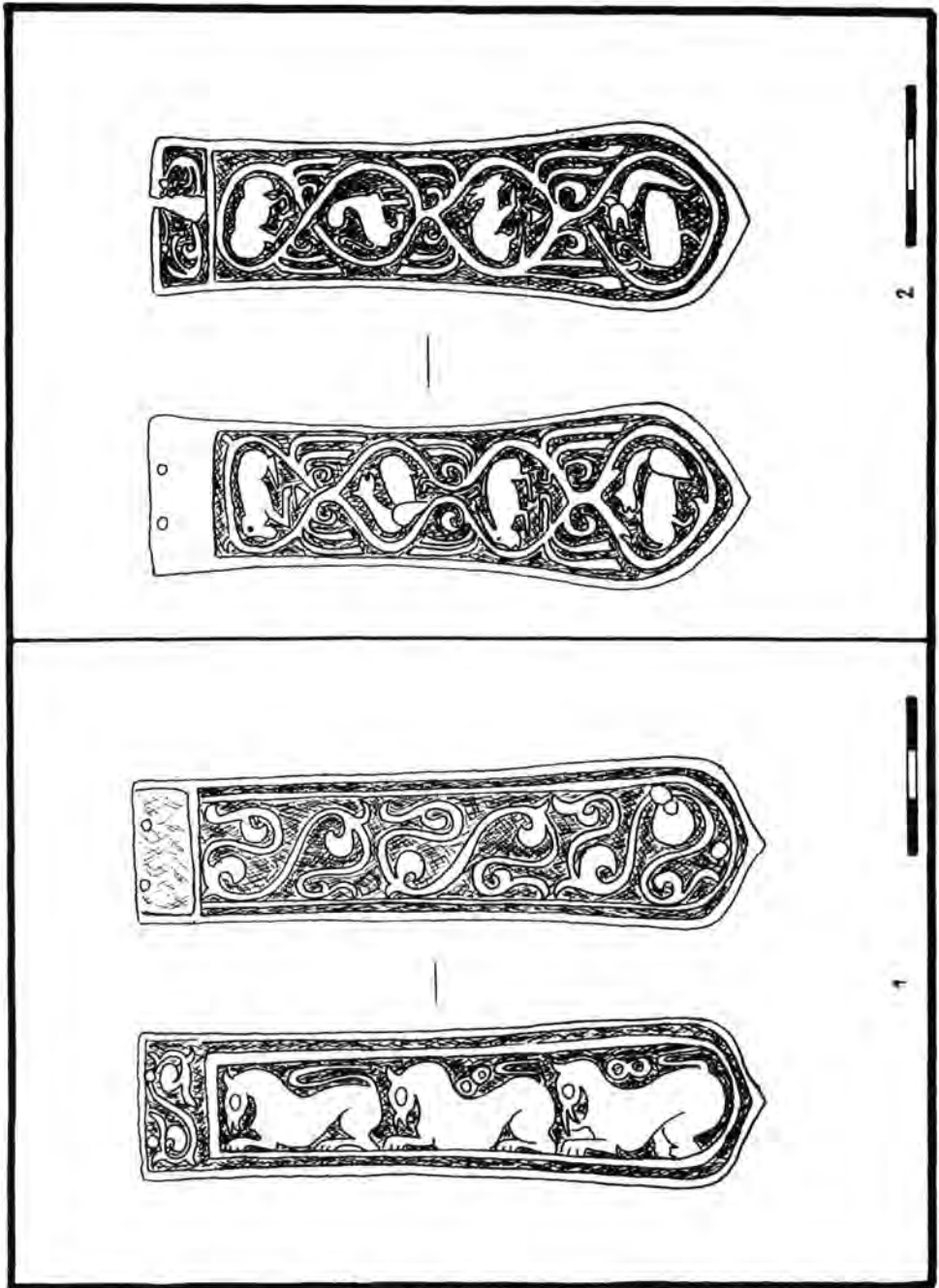
IV. tábla 1. A 63. sír/gödör nagy gödrének ÉNY-DK-i irányú metszete. 2. A 63. sír/gödör „fülkéjének” É-D irányú hosszanti metszete. 3. A „B” jelű beásás foltja a 63. sír/gödör nagy gödrének DNY-i falában. 4. A „C” jelű beásás foltja a 63. sír/gödör nagy gödrének ÉNY-i falában.

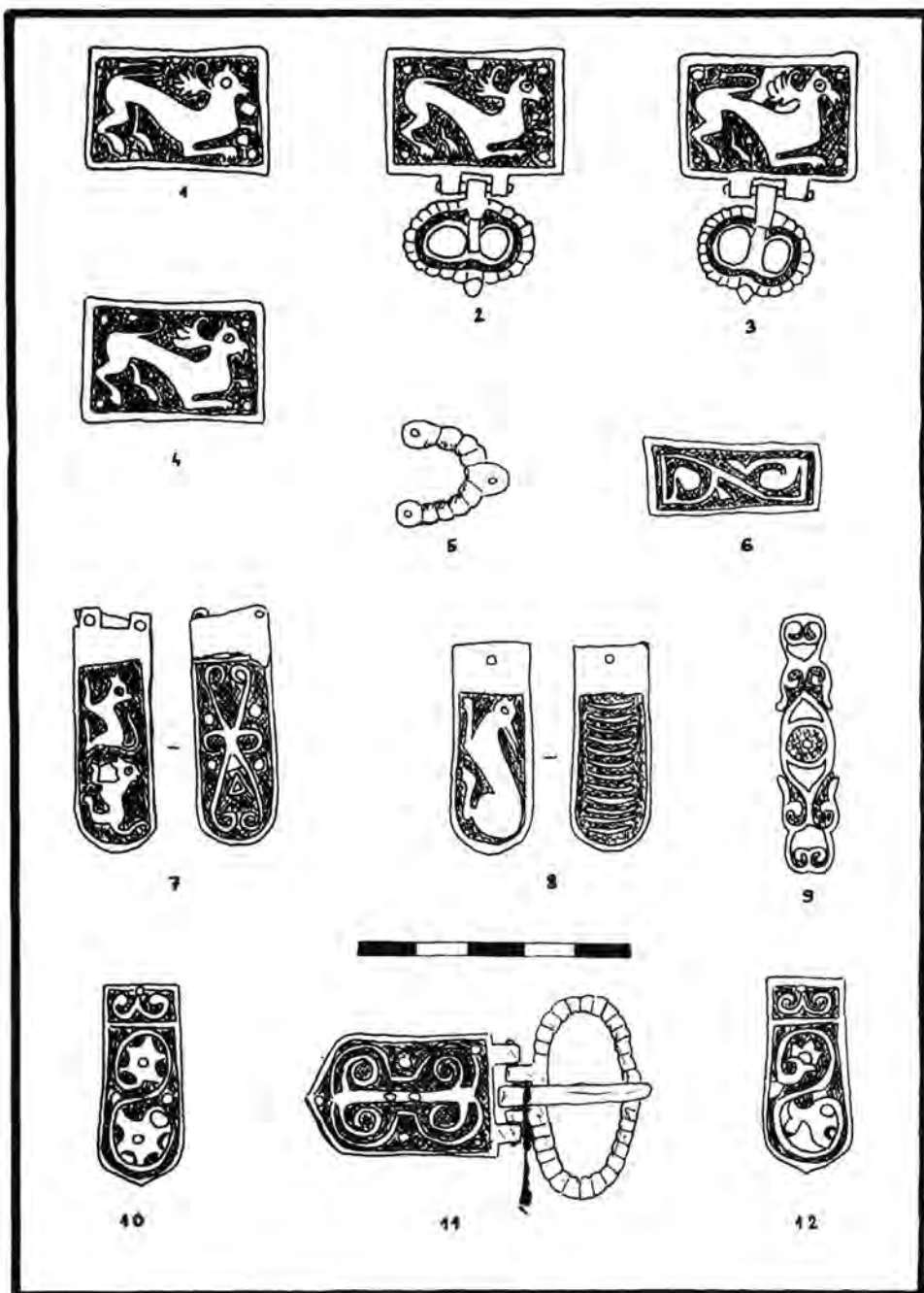
V. tábla 1. Az 50. sír. 2. A 27. sír.

VI. tábla 1-18. Leletek a 136. sírból.

VII. tábla 1. A 143. sír nagyszíjvégének két oldala. 2. A 57. sír nagyszíjvégének két oldala.

VIII. tábla 1-12. Leletek a 108. sírból.

SPÄTAWARENZEITLICHES GRÄBERFELD AUF DEM HÜGEL BÉLMEGYER-CSÓMÓK (Vorbericht)

Medgyesi Pál

Die 243 Gräber des zwischen 1985 und 1989 freigelegten spätawarenzeitlichen Gräberfeldes weisen das typische Fundgut des 8. Jahrhunderts auf. Dem im zentralen Teil des Gräberfeldes befindlichen Nischengrab schloß sich eine riesige Grube an. Dieser Befund steht im awarenzeitlichen archäologischen Material ohne Analogien da. Auf eine jüngere, von dem Gräberfeld unabhängige Errichtung der Grube lassen sich die Befundumstände nicht schließen. Das Nischengrab war leider geplündert, in ihm wurden nur einige kleine Tierknochen gefunden. Neben dem Nischengrab befanden sich die vornehmsten Bestattungen, unter anderem zwei Reitergräber. In dem einen wurde neben dem mit kompletter Gürtelgarnitur ausgestatteten Verstorbenen ein ganzes Pferd samt Steigbügeln und Trense mitbestattet. Das andere war eine partielle Pferdemitbestattung. Das Grab war geplündert und unter den übereinander geworfenen Knochen wurde ein trepanierter Männerschädel gefunden.

Gürtelgarnituren kamen insgesamt aus 11 Gräbern zum Vorschein. An manchen Beschlägen blieb die Verzinnung gut erhalten. In den Frauenbestattungen fanden sich Ohringe, Perlen, Spinnwirtel, Nadelbehälter und Agraffen. In vier Gräbern wurde je eine Sichel, quer auf dem Bauch des Verstorbenen liegend, gefunden. In zahlreichen Fällen konnten die von früher schon gut bekannten kleinen Gruben in den Ecken bzw. an den Enden der Grabgrube beobachtet werden. Es gelang aber nicht, ihre Funktion zu erklären. Es gab zwei Bestattungen in umgekehrter Orientierung; eine Männerbestattung lag 30 Meter von den übrigen Gräbern entfernt.

Tierknochen sind aus mehreren Bestattungen bekannt. Ein ganzes Tierskelett aber nur aus einem Grab, welches unter dem Verstorbenen lag. Von einem Gräberfeldgraben fehlte jede Spur. Der Grund dafür ist, daß der Hügel damals eine vom Wasser umgebene Insel war. Die Funde lassen die Belegung des Gräberfeldes ins 8. Jahrhundert bestimmen.

Позднеаварский могильник на холме Белмежер-Чёмёк.
Меддеши Пал

В 243 погребениях позднеаварского могильника, открытого в 1985-1989 годах, были найдены характерные предметы 8 века. К единственной катакомбной могиле ("камерная могила"), находившейся в центре могильника, присоединялась яма большого размера. Такое расположение погребения и ямы уникально в археологическом материале аварской эпохи, но судя по всем признакам они были связаны, и яма была вырыта одновременно с погребением. К сожалению катакомбное погребение было разграблено, в нем мы нашли только несколько мелких костей животных. Рядом с катакомбной могилой находились самые знатные погребения, два из них с конями. В одном из них вместе с умершим похоронили целую лошадь. В погребении были найдены стрелы и полный поясной набор. В другой могиле было найдено частичное конное захоронение. В разграбленной могиле мы обнаружили трепанированный мужской череп. Поясной набор присутствовал всего в 11 погребениях, на некоторых из них хорошо наблюдалось оловянное покрытие. В женских могилах были серьги, бусы, пряслица, игольники, нагрудные бляхи. В 4 могилах были обнаружены серпа в области живота. Во многих случаях удалось зафиксировать ямки по углам могильной ямы, но их функцию не удалось выяснить. Из аномалий нужно упомянуть две могилы, в которых покойник был ориентирован в обратную сторону по отношению к остальным погребениям, а одного мужчину похоронили в 30 метрах от остальных погребений, отделив его от могильника. В некоторых погребениях были найдены кости животных, но полный скелет был обнаружен только в одном случае, под покойником. Могильник не был окружен рвом. Это видимо объясняется тем, что холм являлся некогда островом, окруженным водой. Судя по находкам могильником пользовались на протяжении 8 века.

В 243 погребениях позднеаварского могильника, открытого в 1985-1989 годах, были найдены характерные предметы 8 века. К единственной катакомбной могиле ("камерная могила"), находившейся в центре могильника, присоединялась яма большого размера. Такое расположение погребения и ямы уникально в археологическом материале аварской эпохи, но судя по всем признакам они были связаны, и яма была вырыта одновременно с погребением. К сожалению катакомбное погребение было разграблено, в нем мы нашли только несколько мелких костей животных. Рядом с катакомбной могилой находились самые знатные погребения, два из них с конями. В одном из них вместе с умершим похоронили целую лошадь. В погребении были найдены стремена и полный поясной набор. В другой могиле было найдено частичное конное захоронение. В разграбленной могиле мы обнаружили трепанированный мужской череп. Поясной набор присутствовал всего в 11 погребениях, на некоторых из них хорошо наблюдалось оловянное покрытие. В женских могилах были серьги, бусы, пряслица, игольники, нагрудные бляхи. В 4 могилах были обнаружены серпа в области живота. Во многих случаях удалось зафиксировать ямки по углам могильной ямы, но их функцию не удалось выяснить. Из аномалий нужно упомянуть две могилы, в которых покойник был ориентирован в обратную сторону по отношению к остальным погребениям, а одного мужчину похоронили в 30 метрах от остальных погребений, отделив его от могильника. В некоторых погребениях были найдены кости животных, но полный скелет был обнаружен только в одном случае, под покойником. Могильник не был окружен рвом. Это видимо объясняется тем, что холм являлся некогда островом, окруженным водой. Судя по находкам могильником пользовались на протяжении 8 века.